

PILLANATKÉP
A SZÉCSÉNYI GYEREKESÉLY PROGRAM (SZGYEP)
KÖZVETLEN GYEREKSZOLGÁLTATÁSÁIRÓL – 2010. ŐSZ

Szakmai megvalósítók: MTA GYEP, Magyar Szegényellenes Hálózat Alapítvány, Szécsényi Gyerekesély Iroda, eMultiCoop Szociális Szövetkezet

Felhasznált források a program eddigi 41 hónapja alatt (2006. augusztus-2010. november): a kezdetektől kiszámíthatatlan finanszírozási környezetben, SZMI, MAT, MEH/KIM támogatásokból, illetve Norvég Alap, TÁMOP 5.2.2, OSI, KIHOP pályázatokból, valamint vállalati felajánlásokból (pl. BRAMAC, MOL) a négy és fél év alatt 480 millió Ft (400 millió a helyi szolgáltatásokhoz kapcsolódó kiadásokra, 80 millió – a külső szakértői team folyamatos működtetésére)

Az alábbi anyag kizárólag a folyamatos gyerekszolgáltatások adatait mutatja be. Természetesen nem fedti le a SZGYEP teljes tevékenységét, csupán 2010 őszi vonatkozó pillanatképet ad. Ebben az anyagban nem érintjük pl. a nyári táboroztatást (amiben 2010-ben 130 gyerek vett részt), a nyári napköziket és nyári étkeztetést (8 településen 4 héten keresztül összesen 240 gyerek), egészségügyi szűrővizsgálatot (7 településen 600 gyerek), a két településen folyó közösségi munkát (amely megközelítőleg 30 családra terjed ki), valamint a tanórán kívüli szabadidős foglalkozásokat (8 iskolában, havonta megközelítőleg 100 gyereket érint). Szintén nem részletezzük a folyamatos képzéseket (helyi szakemberek és program munkatársak részére), a szociális szövetkezet, illetve a települési szakmaközi és kistérségi szakmai csoportok működését stb.

A 2010-es évben, havi átlagban, a megfelelő korúak megközelítőleg egyharmadát, kb. 1200 gyereket ért el a program. A SZGYEP szolgáltatásaiban és egyéb tevékenységeiben résztvevő helyi alkalmazottak, munkatársak száma jelenleg 49 fő.

1. tábla: A települések népessége és a roma lakosság aránya

település	lakosság	0-17 évesek (%)	roma népesség (2001 népszámlálás) (%)	roma népesség (saját adatfelvételek és interjúk) (%)
Endrefalva	1322	28	9	55
Hollókő	378	12	0	0
Ludányhalászi	1579	15	2	25
Magyargéc	887	29	12	40
Nagylóc	1649	19	14	25
Nógrádmegyer	1733	27	12	50
Nógrádsipek	669	15	0	2
Nógrádszakál	598	25	14	55
Piliny	609	20	7	20
Rimóc	1829	23	12	25
Szécsény	6009	17	1	10
Szécsényfelfalu	462	18	4	10
Varsány	1711	21	4	15

forrás: KSH, Bass (2005)

A SZGYEP szolgáltatásai fokozatosan bővültek az időszak során, a jelenlegi szolgáltatási kör 2010-től működik. A szolgáltatások azokon a településeken sűrűbbek, ahol nagyobb arányban élnek családok

tartósan mélyszegénységben, valamint jelentős a roma népesség aránya és települési szegregáció is megfigyelhető (Endrefalva, Rimóc, Magyarég, Nógrádszakál, Nagylóc). A szolgáltatások létesítésében és működtetésében az önkormányzati együttműködés meghatározó jelentőségű. Ennek hiányára utal, hogy bár Nógrádmegyeren a helyi szükségletek igazolnák a szolgáltatások szükségességét, a településen csak IT pont működik. A kistérség 13 települése közül kettőben egyáltalán nincsenek jelen a program szolgáltatásai. Hollókő speciális, világörökségként kiemelten jó helyzetű apró település, lakosainak száma 400 alatt van.

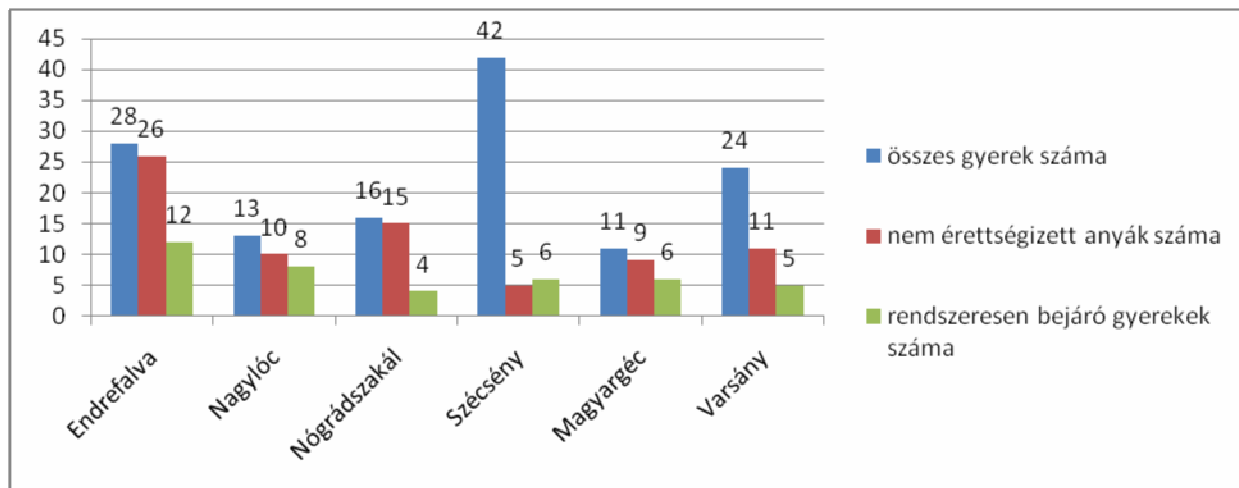
2. tábla: A SZGYEP közvetlen gyerek-szolgáltatásai 2010 őszén

település	gyerekház	iskolai koordinátori hálózat	tanoda	IT pontok, teleházak	közösségi ház	második esély program
Endrefalva	x	x		x		x
Hollókő						
Ludányhalászi	x	x				
Magyarég	x(önk)	x		x	x	x
Nagylóc	x	x	x	x		
Nógrádmegyer				x		
Nógrádsípek				(x)		
Nógrádszakál	x	x	x	x		x
Piliny				(x)		
Rimóc	x(önk)	x	x	x		x
Szécsény	x	x		x		
Szécsényfelfalu				(x)		
Varsány	x	x		x		x

Gyerekházak

2006-ban 2 gyerekház kezdte meg működését. 2010-től immár 8 településen vehetők igénybe a Biztos Kezdet program szolgáltatásai. Két házat települési önkormányzat, hatot a SZGYEP működtet. A gyerekházak igénybevétele településenként eltérő. A legjobban látogatott szolgáltatás a kistérség központjában (Szécsény) és a kistérség legnagyobb százalékban roma lakossággal rendelkező településén (Endrefalva) működik. Ezeket a házakat 30-36 gyerek és szülő összesen havi 120-300 alkalommal látogatja. Rendszeres bejáró (havi hat vagy több alkalom) a gyerekek és szülők 20-43%-a. A többi házra 2010 őszén (szeptember-november) 10-15 gyerek és közülük 30-40%-os rendszeres igénybevétel jellemző. A gyerekházakban az esetek 80%-ban szülővel együtt érkeznek a gyerekek.

1. ábra: A kistérségi gyerekházak működésének néhány adata (2010. szeptember-november, havi átlag)

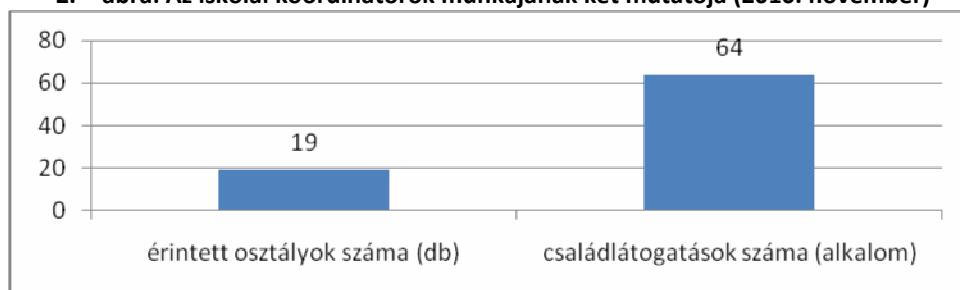

Iskolai koordinátorok hálózata

Az iskolai koordinátori hálózat 2007 nyara óta működik. Jelenleg 7 koordinátor a kistérség 10 településén segíti elsősorban az iskolák, részben az óvodák munkáját. Az iskolai koordinátorok tevékenysége, településenként változó arányban:

elsősorban az alsós, néhány esetben felsős osztályokban a tanítási órákon asszisztensi munka végzése, magántanulók egyéni fejlesztése, napközis foglalkozásokban való részvétel, egyéni korrepetálás, tanulócsoporthoz szervezése és segítése, ebédeltetés, bejáró gyerekek buszhoz kísérése, hiányzások esetén családlátogatás, gyerekek bejárásának segítése, iskolai és tanulói pályázatokhoz való segítségnyújtás, iskolai ügyeleti feladatok ellátása, szabadidős tevékenységek szervezése és tartása, részvétel iskolai programok előkészítésében és megvalósításában. Ez a tevékenység megközelítőleg 400 gyereket érint.

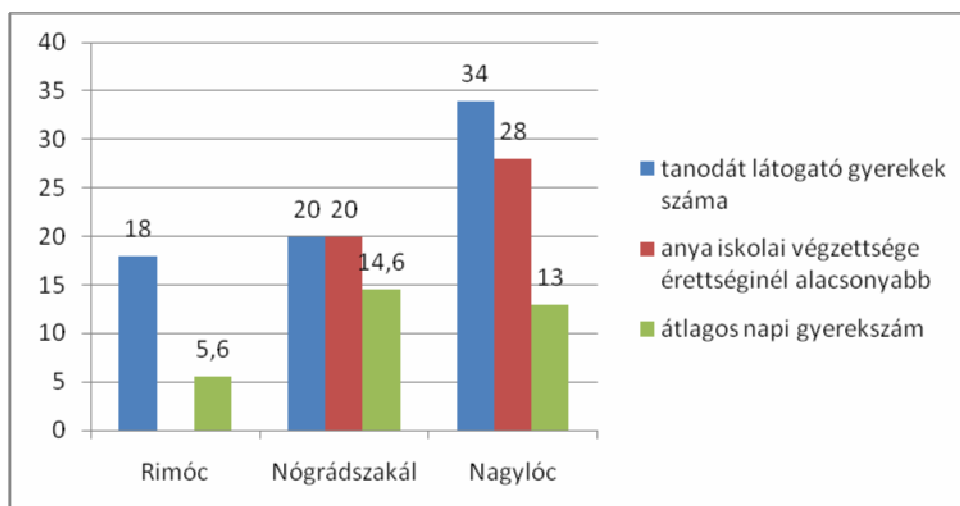
2. ábra: Az iskolai koordinátorok munkájának két mutatója (2010. november)

Tanodák

Tanoda három településen működik. Nógrádszakálon és Nagylócon már nem működik felső tagozat, a gyerekek Szécsény város általános iskolájának tanulói. Tanulószoza hiányában a tanoda biztosítja a mindennapi felkészülést, valamint a szükséges szabadidős programokat. Ezt a szolgáltatást jelentős arányban hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek veszik igénybe. Többségük roma. A tanodába járó gyerekek foglalkoztatása egyéni órarendek alapján történik. A tanodák működésének határt szab a befogadóképesség. A tárgyi és személyi feltételek szűkössége miatt az érintett gyerekek előre rögzített beosztás szerint vehetik igénybe a szolgáltatást. Az érdeklődés a tényleges részvételnél nagyobb.

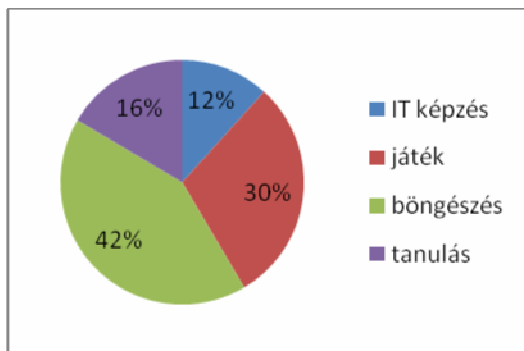
3. ábra: A három tanoda igénybe vételének adatai (2010. szeptember-november, havi átlag)

IT pontok, teleházak

A hét településen rendszeresen, hetente több napon elérhető szolgáltatás a település minden lakosa (gyerek, fiatal, felnőtt) előtt nyitva áll. Az IT pontokat 2010 novemberében 257 gyerek és fiatal látogatta, összesen 853 alkalommal. A gyerekek és fiatalok 60%-a fiú, 17%-uk 1-4. osztályos általános iskolai tanuló, 16%-uk munkanélküli tízen- és huszonéves fiatal. Egy-egy IT használó átlagosan 3,3 alkalommal keresi fel a települési IT pontot. A gyerekek és fiatalok 13%-a veszi igénybe rendszeresen (havi 6 vagy több alkalommal) a szolgáltatásokat.

4. ábra: Az IT pontokon, teleházakban gyerekeknek és fiataloknak nyújtott szolgáltatások igénybevételének megoszlása (2010. szeptember – november, N=853)

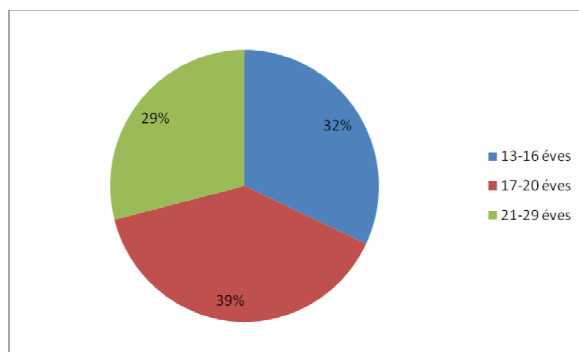

Második esély program

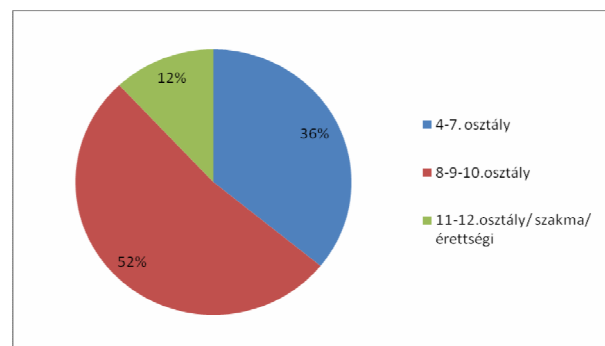
A 'Második esély' program előkészítése során személyes interjúk, valamint csoportfoglalkozások során formálódtak az egyéni adottságokhoz és szükségletekhez igazodó tervek, került sor az elképzelések, hiányok feltárására, megbeszélésére. Jelenleg 5 településen folyik a program. A 120 fiatal közül összesen 58 fiatal vett részt 2010 novemberében IT képzéseken, közösségfejlesztésben és tanodai segítséggel folyó iskolai felzárkóztatási programokon.

5. ábra: A második esély programban résztvevő fiatalok (N=120)

a) életkora (%)

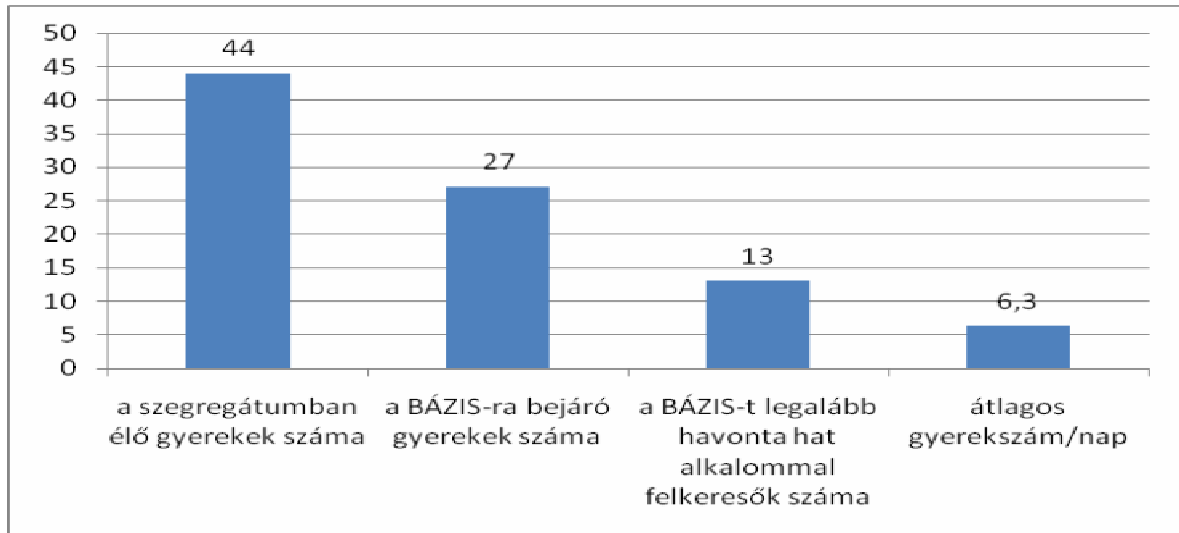
b) iskolai végzettsége(%)

Közösségi ház

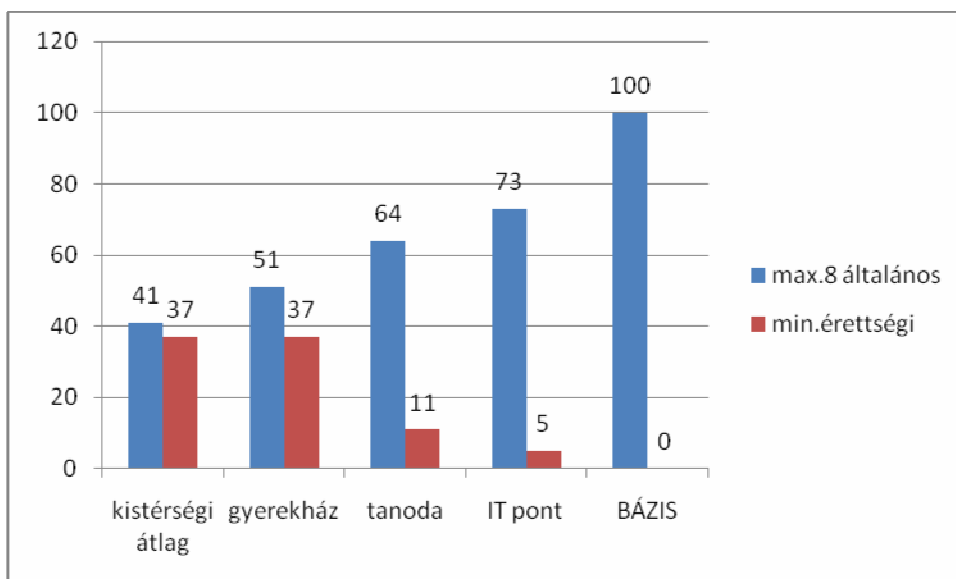
A géci közösségi ház – BÁZIS – közvetlenül a gyerekeknek szabadidős, tanulást segítő, kézműves és IT foglalkozásokat tart a délutáni órákban, valamint szombat délelőttönként. A szegregátumban összesen 44 gyerek él, közülük 19-en 10 éven aluliak. A hat óvodáskorú gyerek közül öten járnak óvodába. Az anyák iskolai végzettsége 4 gyereket kivéve kevesebb 8 általánosnál.

6. ábra: A közösségi ház forgalmának adatai (2010. október-november, havi átlag)

Bár szolgáltatásaink célja elsősorban a szegénységben élő gyermekek/családok esélyeinek növelése, intézményeink, szakembereink minden hozzánk fordulónak segítséget nyújtanak. Az egyes tevékenységek iránti érdeklődés azonban – a szolgáltatás jellegétől függően – más és más rétegeket érint.

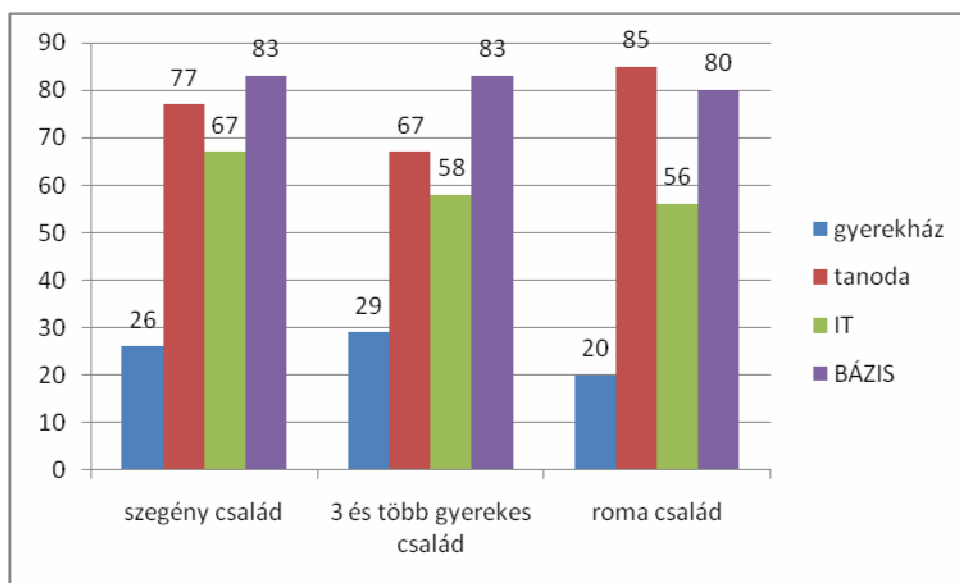
7. ábra: A szolgáltatásokat igénybe vevő gyermekek szüleinek iskolázottsága (%)

A gyerekházak szolgáltatása a magasabb státuszú rétegek számára is vonzó (ezt részben a bölcsődei férőhelyek hiánya is magyarázza), itt a gyermekek társadalmi helyzete tükrözi a kistérségre jellemző arányokat – bár az alacsony iskolai végzettségű szülők gyermekei itt is felülreprezentáltak. A többi szolgáltatás (tanoda, IT-pont, közösségi ház) – már kifejezetten a hátrányos helyzetű családok gyermekei által látogatott. A SZGYEP alapelvei közé tartozik a 'fokozatos univerzalizmus'. A területi célzás mellett nincs szükség más rászorultsági elv érvényesítésére. Ez a helyi szolgáltatások integrált jellegét is szolgálja. Mindezzel együtt a gyerekházak esetében céltanulmányosan elő kell segíteni a hátrányos helyzetű/szegény családok fokozott részvételét.

A hozzáférés további társadalmi jellemzőit egy kisebb reprezentatív mintán teszteltük.

8. ábra: Hátrányos helyzetű csoportok aránya az igénybe vevők között szolgáltatások szerint (a kistérségben élő gyerekek reprezentatív mintájában)

A SZGYEP komplex szolgáltatási, képzési és fejlesztési tevékenységének eredményei

Egy ilyen jellegű program hatásai csak hosszú távon mérhetőek. Az első 'igazi' eredmények a ma gyerekházazas gyerekek 18 éves korában várhatóak.

Természetesen a program jellegéből adódóan sem akkor, sem most nem lehet 'tisztá' (csak a program által befolyásolt) eredményeket felmutatni. A gyerekek életére, helyzetére az elmúlt 40 hónapban számos programon kívüli tényező is hatott.

A kistérségben 2004/2005 fordulója óta rendszeresen a gyerekes családok körében végzett reprezentatív felvételek. Bass László vezetésével és az ELTE TáTK szociális munkás hallgatóinak részvételével eddig összesen öt adatfelvételre került sor (2004/2005, 2007 tavasz, 2007 ősz, 2008, 2010).

A felmérések alapján egyértelmű, hogy a gyerekes családok szegénysége az elmúlt 5 évben nőtt, a kistérségen belüli egyenlőtlenség – a népesség nagyobb részére jellemző jövedelemcsökkenés következtében – csökkent.

A gyerekek helyzetében, jól-létében azonban tapasztalhatóak kisebb elmozdulások. A survey-k korlátozottan, de lehetőséget biztosítanak az oktatási helyzetben bekövetkezett változások követésére.

Kedvezően alakult az óvodáztatás. A 2004/2005-ös adatfelvételhez képest a 3-8 évesek körében csökkent az óvodába nem járók aránya. 2007 és 2010 között jelentősen nőtt a 3 évesen már óvodás gyerekek aránya, a roma gyerekek körében 45%-ról 67%-ra. (Ebben a változásban biztos szerepet játszik az óvodáztatási támogatás bevezetése is.)

3. tábla: 3-8 évesek a közoktatási intézményekben (2004-2007-2010)

	2004/2005	2007 (febr)	2010
3-8 éves gyerekek közül			
nem jár közokt-i intézménybe (%)	28	23	17
óvodába jár (%)	42	57	51
iskolába jár (%)	30	17	31
3-8 éves gyerekek száma	456	218	338

4. tábla: Óvodába nem járók és 3 évesen óvodát kezdők arányának alakulása a roma és a nem-roma 3-8 évesek között (2004-2007-2010)

	2004/2005		2007 (febr)		2010	
	roma	nem roma	roma	nem roma	roma	nem roma
3-8 éves gyerekek közül ...						
nem jár közokt-i intézménybe (%)	31	24	28	19	18	16
3 évesen kezdte az óvodát (%)	-	-	45	74	67	69
3-8 éves gyerekek száma (N)	174	267	93	118	136	169

Ugyancsak jelentős elmozdulást látunk a továbbtanulásra vonatkozó adatokban. Jelentősen csökkent a 15-18 évesek között a már nem tanulók aránya és nőtt a szakközépiskolai továbbtanulás szerepe. A roma fiatalok 34%-a érettségit adó középiskolában tanul 15 és 18 éves kora között.

5. tábla: 15-18 évesek a közoktatásban (2007, 2010)

15-18 éves fiatalok közül	2007 (febr)	2010
már nem tanul (%)	15	3
általános iskolába jár (%)	26	26
szakmunkás tanuló (%)	12	18
szakközépiskolai tanuló (%)	17	36
gimnáziumi tanuló (%)	15	16
15-18 éves fiatalok száma (N)	166	165

6. 15-18 éves roma és nem-roma fiatalok a közoktatásban (2007, 2010)

15-18 éves fiatalok közül	2007 (febr)		2010	
	roma	nem-roma	roma	nem-roma
már nem tanul (%)	29	3	7	0
általános iskolába jár (%)	32	20	34	21
szakmunkás tanuló (%)	8	16	19	18
szakközépiskolai tanuló (%)	9	24	30	40
gimnáziumi tanuló (%)	4	23	4	21
15-18 éves fiatalok száma (N)	76	90	53	107

Tovább vizsgálendő fontos tendenciának tűnik a gyerekek továbbtanulására vonatkozó szülői ambíciók jelentős változása 2007 és 2010 között.

7. tábla: Iskolai eredményesség, iskolai végzettségre vonatkozó tervek

6-18 éves fiatalokra vonatkozóan	2007 (febr)		2010	
	roma	nem-roma	roma	nem-roma
szülő terve, vágya – min. érettségi (%)	14	50	36	69
6-18 évesek száma	149	214	165	310

Ezek az adatok javuló iskolai pályafutásra utalnak, de természetesen csak korlátozottan adnak okot az optimizmusra. Más adatokból azt is látjuk, hogy például az iskolai hiányzások jelentős csökkenése a kistérség egy-egy iskolájában, valamint a bukások számának csökkenése, nem vezet a tanulmányi eredmények változásához. Önmagában a szolgáltatások igénybe vétele, az óvodai és iskolai foglalkozásokon való rendszeres részvétel szükséges, de nem elégséges feltétele a sikeres tanulmányoknak.

A folyamatok követését nehezíti, hogy az adatfelvételek nem monitorozási céllal indultak (2004/2005-ben 'egyszerű' felsőoktatási feladatként került rá sor, a szolgáltatások igénybe vétele nem volt témája), a 2007 óta eltelt időszak pedig még rövid a hosszabb távú hatások méréséhez. A következő, 2012-es adatfelvétel már lehetőséget fog nyújtani a program 5 évének hatásvizsgálatára.

Budapest, 2010. december 7.

az MTA GYEP Programiroda munkatársai